

Серія «Інтерактивні форми роботи в позаурочний час»

СИМВОЛИ УКРАЇНИ

ЛЕЛЕКА

1—4 класи

Посібник для вчителя

- Бесіди
- Казки, легенди
- Вірші
- Прислів'я, приказки, скоромовки, повір'я, прикмети, загадки

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 74.200.25

С37

Серія «Інтерактивні форми роботи в позаурочний час»
заснована 2010 року

Серія «Світ малого українця» заснована 2006 року.
Автор інтегрованої технології «Світ малого українця» —
член Національної спілки письменників України
Чумарна Марія Іванівна

Виховний проект «Колом сонечко іде»

За загальною редакцією директора
авторської школи «Тривіта» м. Львова
Станіславської Галини Петрівни

Над роботою працювали учні 3-А класу СЗШ №68 м. Львова Асютіна
Христина, Белік Регіна, Бецал Олег, Горішній Віталій, Когут Вікторія,
Кричківська Ольга, Момот Ігор, Пастернак Юлія

Керівники: *Подолян А.В.*, вчитель початкових класів вищої категорії
СЗШ №68 м. Львова;
вчитель-методист *Пітила О.Г.*, вчитель початкових класів
I категорії СЗШ №68 м. Львова

С37 **Символи України: Лелека.** 1—4 класи: Посібник для вчителя /
Упор. А.В. Подолян, О.Г. Пітила. — Тернопіль: Навчальна книга —
Богдан, 2010. — 32 с.

ISBN 978-966-10-1754-1 (серія)

ISBN 978-966-10-1172-3

Посібник присвячений одному із українських символів — лелеці, про
якого йдеться у бесідах, легендах, казках, приповідках, прислів'ях та за-
гадках.

Видання призначене для вчителів початкової школи, вихователів,
класних керівників, батьків, учнів та усіх, хто цікавиться українською
культурою.

ББК 74.200.25

Охороняється законом про авторське право.

*Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-1754-1 (серія)

ISBN 978-966-10-1172-3

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2010

ЛЕЛЕКА БІЛИЙ

Лелека білий (лат. *Ciconia ciconia*) — чорногуз, бусол, бузько — птах родини лелекових, ряду лелекоподібних. Птах гніздовий, поширений майже по всій Україні, крім східних окраїн Криму і Карпат. Зимує на півночі Африки. Довжина його тіла сягає 115 см, вага — близько 4,5 кг. Має довгі ноги та шию, великі потужні крила і довгий дзьоб. Оселяється на сільських будівлях, рідше в лісах і на луках, живиться рибою, дрібними земноводними, іноді гризунами. Охороняється законом.

У дикій природі лелека будує гнізда в лісах та степах, поблизу води. Дуже часто бусла можна зустріти і на невисоких сільських будинках, стовпах та інших підвищеннях, які здатні утримувати доволі масивне гніздо, побудоване з багатьох дрібних палиць. В основний раціон птаха входять риба та жаби, яких він дістає з неглибокої води довгим дзьобом. Можна також побачити, як лелека харчується дрібними гризунами та ящірками на сухих полях. Зимує чорногуз на півночі Африки та повертається назад навесні, тому асоціюється в народі з вісником весни.

Цей великий красивий птах зі сніжно-білим і чорним оперенням здавна живе біля житла людини. Довірливість та вірність тим самим місцям гніздування викликали в народі любов до лелек. З радістю люди зустрічають птахів навесні, коли ті повертаються до старих гнізд: влаштовують їм спеціальні пристрої на дахах, деревах (колеса, борони, збиті дошки), щоб птахи тут оселялися. Лелеки є героями багатьох легенд, казок, пісень.

Лелека білий поширений у Європі (Україна, Білорусь, Молдова, Прибалтика, захід Росії), гніздиться також на Закавказзі, у Середній Азії, на Далекому Сході, зустрічається і в Західній Європі. В Уссурійському краї цей птах селиться в глухих, важкодоступних місцях тайги, тобто поводить себе так, як у нас його родич — лелека чорний. Оперення останнього чорне з металічним полиском, за винятком черева і грудей, які є білими. Чорні лелеки — рідкісні птахи. Вони оселяються на високих деревах окремими парами, а після гніздового періоду тримаються поодиночки. Ці птахи живляться земноводними, плазунами, рибою, гризунами та комахами.

Лелека білий прилітає на місце гніздування досить рано — починаючи зі середини березня і до кінця квітня. Вони живуть парами. Ве-

ликі, майже плоскі гнізда мостять на дахах будівель і на старих деревах. У цих гніздах птахи живуть багато років. Деякі з них використовують з покоління в покоління більше ста років.

Лелек часто можна побачити в гнізді, де вони сидять або стоять на довгих тонких ногах (а то й на одній), іноді видаючи тріскучі звуки, які виникають від ударів однієї частини дзьоба до другої. Дорослі лелеки голосу не мають.

Політ лелек плавний, величний. Вони прилітають на луки й поля, де, повагом походжаючи, шукають здобич. Їхньою їжею також є миші, полівки, у тому числі і водяні, ховрахи, багато різних комах, особливо водяних (плавунці та їх личинки), саранових. Цим вони приносять велику користь рибному й сільському господарству. Підраховано, що протягом дня лелеки приносять їжу одномісячним пташенятам дев'ять разів.

З відкладених навесні 2–7 (найчастіше 4) білих яєць, які птахи насиджують по черзі, вилуплюються голі, безпорадні пташенята. На відміну від дорослих, вони мають голос — пищать. Пташенята швидко ростуть; коли починають літати, то з батьками шукають їжу на луках і полях, разом з ними повертаються до гнізда чи іншого місця ночівлі. Так вони живуть до кінця літа. Лелеки — турботливі батьки. Наприклад, у спекотні дні вони скроплюють своїх пташенят водою і затуляють їх власною тінню.

Перед відльотом на зиму в теплі краї лелеки збираються у зграї. У вересні-жовтні вони залишають місця гніздування і відлітають на південь, в Африку, облітаючи Середземне море зі сходу. Птахи, які гніздяться на заході Європи, летять через Піренейський півострів.

Останніми роками кількість лелек помітно зменшилася, особливо в Західній Європі, у деяких країнах вони вже навіть не гніздяться. Причиною цього є використання отрутохімікатів на полях, осушення боліт, періодичні засухи, відстріл птахів на місцях зимівлі в Африці. Тому лелек потрібно всіляко оберігати й приваблювати: не можна турбувати їх у гнізді, слід створювати основи для будування гнізд.

Слід зазначити, що лелеки, як й інші птахи, пристосовуються до нових умов, які виникають з розвитком науково-технічного прогресу: є випадки, коли лелеки мостили гнізда на стовпах високовольтних ліній.

Чорного від сажі й очманілого лелеку хотіли чоловіки обмити водою, але він знявся і полетів у своє гніздо. Та птахи не захотіли приймати до себе такого нечупару і заходилися бити його, а потім знялися й полетіли на ніч в інше місце. Молодий лелека ночував у гнізді сам. Лише наступного дня, коли дощ обмив невдачу від сажі, лелеки прийняли його у свою сім'ю.

ПРИСЛІВ'Я, ПРИКАЗКИ ТА СКОРОМОВКИ

- Де лелека водиться, там щастя родиться.
- Прилетіли лелеки, принесли весну здалека.
- Як з'явилися на городі лелечі лапи, не забирай із грядки сапи.
- Перелетів лелека Десну — приніс нам красну весну.
- Прилетів лелека — спішить весна здалека.
- Лелека з-за моря вертає, плуг з полем розмовляє.
- Хто лелеку ображає, той велику шкоду має.

< Біля броду бусол ходить,
буслена з собою водить.
В сінокосах, в срібних росах
заросився бусол босий.
Сонце блисне — бусол висхне.

< Летів бусол через луг
та й згубив свій капелюх.
Вітер бавить чуба:
— Шукай свою згубу!
— На воді чи у траві?
— На жаб'ячій го-ло-ві!

< Ой не коси, бузьку, сіна,
заросишся по коліна.
Нехай його чапля косить,
що високу сукню носить.

ЛЕЛЕКА ТА ВОВК

(Казка)

Вовк був дуже голодний. Так їсти хотів, аж в очах йому темніло. Іде він дорогою, бачить — Лелека стоїть. Підкрався Вовк тихесенько та — хап його. Зрозумів Лелека, що непереливки йому, та й каже:

— Дозволь мені, Вовче, потанцювати.

— Від цього мені шкоди не буде, — подумав Вовк і дозволив.

А Лелека перед ним з ноги на ногу перескакує і помалу вбік відходить. А коли відійшов далеченько, то знявся і полетів.

Вовк подивився птахові услід та й каже:

— Навіщо здались мені ті танці, коли я їсти хочу?!

Асютіна Христина, 3-А клас

ЗМІСТ

Лелека білий	3
Лелека-символ	6
Повір'я	8
Прикмети	9
Загадки	9
Поезії	11
Легенди	13
Антологія рідкісних випадків	15
Прислів'я, приказки та скоромовки	16
Казки	17
Учнівські роботи	20
Список використаної літератури	22
Додатки	23

Навчальне видання

Серія «Інтерактивні форми роботи в позаурочний час»

Серія «Світ малого українця»

Виховний проект «Колом сонечко іде»

СИМВОЛИ УКРАЇНИ

ЛЕЛЕКА

1—4 класи

Посібник для вчителя

Упорядники:

Подольан Антоніна Василівна

Пітила Ольга Григорівна

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Оксана Базан*

Обкладинка *Любомира Бейгера*

Комп'ютерна верстка *Юрія Шведа*

Підписано до друку 15.10.2010. Формат 60x84/16. Папір друкарський.
Гарнітура Прагматика. Умовн. друк. арк. 1,86. Умовн. фарбо-відб. 1,86.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців

ДК №370 від 21.03.2001р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м.Тернопіль, 46008

тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66

publishing@budny.te.ua

www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-1754-1 (серія)

ISBN 978-966-10-1172-3

9 | 789661 | 011723 |